

Gaál Gábor levelei Fábry Zoltánhoz

9 levelet adunk közre abból a 27-ből, melyet Gaál Gábor intézett 1929. január 5-e és 1936. február 21-e között a csehszlovákiai Stószra, Fábry Zoltánhoz. Bár a Stószról Kolozsvárra érkezett válaszok megsemmisültek (maga Gaál igyekezett kommunista kapcsolatainak nyomát eltörölni), az épen maradt Gaál-levelek tulajdonképpen nemcsak a Korunk szerkesztőjének, hanem a csehszlovákiai Korunk-főmunkatársnak az alkotó tevékenységére is rávilágítanak, s közlésük így egyaránt szolgálja Gaál Gábor emlékének ébrentartását s a 70 születésnapja alkalmából az elmúlt évben nemzetközileg megünnepelt Fábry Zoltán megbecsülését

Folyóiratunk történetének két jelese a kétháborúközi korszak nehéz politikai körülményei között sohasem találkozhatott személyesen. Munkabarátságukról Fábry így ír legutóbb megjelent könyve, a Korunk-cikkanyagot tartalmazó Valóság-irodalom „bevezető utószavában”: „*En nacionalizmusból átváltó neofitaként robbantam oda, ahová Gaál Gábor szervesen belenőtt. En forrtam sísteregtem, ő nevelt. Írásaimat a szenvedély fűtötte, ő fegyelem vezette, értelmi megállapodottság. En változva akartam változtatni, de mégis ő — a statikus — lehetett inkább a dialektikus, míg én sokáig dinamikus megmakacsoltságba rekedtem.*” Erre a katarzisos önbíráló hangra, mely nem csökkenti, inkább klasszikussá emeli Fábry Zoltán életművét, jellemző az is, ahogyan a „stószai remete” Kassák Lajost megkövette olyan túlzásokért, melyek részben téves információkra, részben az emlegetett megmakacsoltságra — egy nemcsak Fábryra, hanem a korra jellemző szektáns türelmetlenségre — voltak visszavezethetők. Az itt közölt levelek ebben a vonatkozásban valóban Gaál Gábor „értelmi megállapodottságára” és mozgalmi dialektikájára figyelmeztetnek.

A levelekben szóban forgó háborúellenes anyag, nemkülönben a kilátásba helyezett „nő-szám” sorra meg is valósult, főleg éppen Fábry Zoltán segítségével. Betekintést nyerünk a szerkesztés műhelytákaiba, abba a magasfeszültségű, állandó eszmeváltásba, mely a lapalapító — s akkor már Berlinben tartózkodó — Dienes László, a Kolozsvárt gyökeret vert Gaál Gábor és a csehszlovákiai őrhelyéről Európa fasiszta és humanista erőinek harcát figyelő Fábry Zoltán között sűrült és a Korunk évfolyamaiban vált közkinccsé.

A levelek eredetijét Fábry Zoltán bocsátotta az özvegy Gaál Gáborné gondozta Gaál Gábor-levéltár rendelkezésére. Az eredeti szövegen csak nyilvánvaló gépirási hibák esetében javítottunk, s két helyen kihagytuk a kése-delmes előfizetőkre vonatkozó névszerinti utalást, vonalacskákkal figyelmeztetve a kimaradt sorokra.

B. E.

1.

Cluj—Kolozsvár, 1929. január 5.

Kedves Uram,

Abban a hiszemben, hogy Dienes László már értesítette Önt afelől, hogy a Korunk szerkesztésében egyenlő joron folyok be a mostani januártól kezdődőleg. bátorkodom Ön előtt jelentkezni. Nagyon jó volna egy személyes ismerkedés. Egyelőre Önt azonban csak évek óta figyelemmel kísért írásaiból ismerem. Remélem, ez

a körülmény mégis alapja lehet annak, ami termékenyvé teszi a Korunkban való együttműködésünk. Dienes Lászlótól én mindig a legjobb információkat nyertem az Ön Korunk érdekében folytatott személyes agitativ és szervező munkájáról. Végtelenül boldog volnék, hogyha azt a szeretetet, amivel Ön eddig a Korunk dolgait intézte, megőrizné ebben a kissé változott helyzetben is. Szeretném, ha ismeretlenül engem is olyan intenzíven támogatna két irányú pótolhatatlan munkájával, mint Dienes Lászlót. Szeretném, ha minél több kézirat érkezne Öntől, s ha egyébként is, ötleteivel és tanácsaival felkeresne. Bizonyára számos olyan dolgot lát, ami értékesíthető volna a lapban. Szeretném, ha egy nagyon intenzív kapcsolat létesülne közöttünk a lap szerkesztői részeit és dolgait illetően is. Röviden kifejezve szeretném, ha minél aktívabban és teljesebben támogatna.

Engedje meg, hogy ebben a levélben egy kiadóhivatali ügyről is értesítsem. Mellékelten küldök egy lev. lapot. A lev. lapon új mutatványszámosok vannak felsorolva. Költségek megtakarítása végett nagyon kérem a januári példányokból ezekre a címekre küldeni.

Igaz tisztelettel és nagyrabecsüléssel
Gaál Gábor

2.

Cluj—Kolozsvár, 1929. március 25

Kedves Uram,

március 21.-ről keltezett levelére a következőket válaszolom: a Remarque könyvről az áprilisi számban jön ismertetés. Nagyon kérem tehát, hogy azt az összefoglaló cikket a háborús irodalomról most ne főleg Remarque-ra futtassa ki, illetve ne foglalkozzon vele olyan szcélességben, mint előzőleg kontemplálta. Ami pedig magának a teljes szövegnek a lefordítását illeti, úgy ebben a kérdésben legjobban szeretném, ha Dienes Lászlóhoz fordulna, mert nem tudom, vajon Dienesnek nincs-e már valaminő ötlete a következő regényt illetően, s így én nem akarnám kontrakarizozni a dolgot. Másodsor pedig tudomásom szerint egy magyar kiadónál készül a könyv fordítása, tehát ezt is meg kellene tudni pontosan, nehogy olyasmibe vágjunk bele, amivel már elkéstünk. Azt hiszem, helyesen tenné, ha elküldené a fordítási anyagot, az Ilja Ehrenburg köteteket és a háborús könyvek közül a *Renn* könyvét. Nagyon szeretném Uram, ha állandóan gondolna arra, hogy az antimilitarista propagandára felhasználható szépirodalom terjedelme számonként ne legyen több 6, maximum hét oldalnál. Klünöben is félek, hogy túl elirodalmosodunk. Majdnem minden oldalon irodalom van s ezt én nagy bajnak tartom. Rá kellene vetnünk magunkat egyéb dolgokra is, főleg világnézeti kérdésekre. S ezért jobb szeretném, hogyha ezt a folyóiratszemlét is főleg világnézet szondálás szempontjából csinálná. Kár, hogy nincs egy jobboldali lapja. Legjobb volna persze egy igazi jobboldali, persze haladottabb szellemű, de kimondottan egyházi orientálódású.

A négy régi Korunk példányt megkaptam. Köszönöm.

Nagyon sokszor üdvözlöm:
Gaál Gábor

3.

Cluj—Kolozsvár, 1929. április 8.

Kedves Uram,

kéziratait ismét megkaptam. Nagyon köszönöm. A folyóirat-szemle igazán pompás. A fordítást azonban el kell tennem a júniusi számra, mert már megelőzőleg a nyomdába adtam, miután nem volt más kéziratom, egy idegen novellát s még sem akarok olyan sok szépirodalmat hozni a lapba. Háborús könyvekről frott cikket természetesen ebbe a számba hozom és ebbe a számba jön a Paál-kritika is.¹ A másik cikket esetleg kénytelen leszek júniusra halasztani. A Remarque fordítással nem tudom, nem baj-e az, hogy a könyv már megjelent magyarul. Talán az a körülmény, hogy kétszer írtunk róla, feleslegessé teszi, hogy most, amikor már a könyv magyarul is kapható, mi

¹ Paál Ferenc 1929-ben *A Reggel* pozsonyi csehszlovák kormánylap újságírója. *Könyvet írt a bécsi magyar emigrációról.*

még részleteket közöljünk. A kálvinista anachronizmus cikkel szemben némi aggyaim vannak. És nem az, hogy a cikk már egyszer megjelent, — hanem a református pap előfizetőim miatt. Meg kell ugyanis mondanom Magának, hogy itt Erdélyben 57 református pap előfizetője van a lapnak s nem tudom, nem venné-e rossz néven, ha ezt az igazságot megmondanók nekik, amely igazságot Maga írt megír. Szégyentem, hogy ilyesmit kell nekem Magának írni, dehát ilyen szempontokkal Dienes is számolt állandóan s őszintén megvallva, akkor, amikor csak az előfizetők-ből él a lap, ezt feltétlenül tekintetbe is kell venni. Mindenesetre szeretném, ha reflektálna ezekre a soraimra. Talán meg tud győzni és mégis leadom.

Különböen pedig kedves Uram, egy nagyon szomorú listát mellékelek. Mellékelem a hátralékos csehszlovákiai előfizetők névsorát. Nézze át Uram és essen kétségbe. Borzasztó szeretném, ha valamiféle megoldásra tudnánk jutni, hogy mit csináljunk ezekkel az emberekkel. Hogy hajtható be ezektől a pénz. Írassak én itt a kiadóhivatalban mindezeknek egy felszólítólevelet és küldjem el a címükre, vagy pedig küldjem el Önnek és írja alá Ön? Vagy mit tegyünk? Valamit feltétlenül kell tegyünk, mert ilyen tömegesen még sem lehet ingyen küldeni a lapot, hisz egy borzasztó nagy összeg az, ami így kinn van s amire Önnek és nekem is irtózatosszükségem volna. Mindenesetre drága Uram, nagyon kérem, foglalkozzon ezzel a kérdéssel és készítsünk egy közös haditervet ezeknek a pénzeknek a beke-
rítésére.

Nagyon sokszor üdvözlöm:

Gaál Gábor

Üi. Kedves Uram, nagyon szeretném, ha postára tenne az 1926-os évfolyam június, július, október és decemberi számából 2—2 példányt.

A könyveket megkaptam, végtelenül köszönöm, amint kiolvastam őket, tüstént küldöm vissza.

Sokszor üdvözlöm.

4.

Cluj—Kolozsvár, 1929. szeptember 13

Kedves Uram!

kiadóhivatali közléseit rendről-rendre feljegyeztük. Elküldtük a kért példánypótlásokat.

Sajnálom, hogy még mindig nincs teljes kondícióban.

Ami a lap feljavítására mond, azok mind nagyon tetszenek nekem s Dienes Lászlóval már régebben foglalkozunk átalakulási, illetve kibővülési tervekkel. Ezeket a terveket azonban nem tudjuk keresztül vinni pénz nélkül, illetve nem tudjuk megcsinálni máriól holnapra. Azokat a panaszokat, melyeket Ön felhoz papirosra tipográfiára: mi is érezzük. Egyelőre azonban ezen sem tudunk igen változtatni, főként nem a papirosra és a nyomdánkban rendelkezésre álló betűanyagban. Mind ehhez a szegénység köt bennünket.

Őn azonban ír egyebet is. Ezt írja: „A Korunknak érezhetően baloldalinak kell lenni.“ — Mi azok is akarunk lenni. Ebben a szándékunkban azonban nem visszatart, de befolyásol az a körülmény, hogy olvasóink kilencven százaléka polgár s ha ezt nem is vesszük oly túlságosan tekintetbe, itt nekem Romániában tekintetbe kell venni egy olyan hatósági ellenőrzést, amelyről Önnek, azt hiszem, fogalma sincs. Ha tehát mi valamit temperálunk, vagy kerülünk, az nem a mi magunk, vagy olvasóink izlése miatt történik, hanem történik elsősorban arra az atmoszférára való tekintettel amelyben itt élünk.

A következőket is írja Ön: „Kassákról nem szabad egy komoly megállapítást leírni, de ugyanakkor Nádass gúnyos hangot engedhet meg magának velem szemben“. 1. Nádass cikkét ép emiatt nem adtam le és nem adom le a jövőben sem 2. Kassák még mindig baloldali, és azt az áldatlan harcot, ami a 100% és Kassák között dúl, én semmi képen sem akarom átvinni a mi hasábjainkra is s főként nem célzásokkal és nem elég alaposan kifejtett még oly helyes beállításokkal sem. Olyan kevesen vagyunk ebben a nyavalyás magyarul író világban igazán baloldalra tartozók, hogy nem engedhetjük meg magunknak azt a luxust, hogy a töréseinkre

külön és nem alkalomadtán felhívjuk a figyelmet. Amikor köröskörül úgy is csak arra lesnek, hogy hajbakapjunk egymás közt.

A folyóirat szemlére vonatkozólag már közöltem, hogy mi volt az akadály, amiért nem jött le a szeptemberi számban. Dienes Lászlónak — aki újabban ismét intenzíven részt vesz a szerkesztés munkájában — hasonlóképpen aggályai merültek fel a Boston cikkel kapcsolatban. Erre az aggályára Dienesnek én válaszoltam s így erre vonatkozólag még nem mondok Önnek végelegeset.

Új szót sajnós Szalatnai² nem küldött. Kérem tehát Önt, hogy küldjön egyet nekem és Dienesnek a Korunk költségére, ha nem megy másként.

Jötték a szeptemberi számról kommunikék? A Nap, úgy látom, nem hozta.

Szeretnék az érsekújvári diákkongresszusról egy jegyzetet Öntől. Ne legyen hosszú s talán taktikai szempontból ne legyen túl éles se, illetve teljesen Önre bízom, hogy hogy írja meg. Minden esetre Ön jobban ismerheti a helyzetet ott és így jobban megítélheti, hogy a jelenséggel szemben melyik hang a kifejezőbb és hasznosabb számunkra.

Nem kellene az októberi számmal egy nagyobb mutatószámú akciót csinálni Szlovenczkóban? Általában mik a tervei a lap őszi terjesztését illetően? Öszintén megvallva nagyon szeretném növelni az előfizetők számát, mert a lap körüli anyagi gondjaim állandóak.

Kimerítő levelét várom.

Igaz szeretettel nagyon sokszor üdvözlöm

Gaál Gábor

5.

Cluj—Kolozsvár, 1930. február 10.

Kedves Uram,

mindenek előtt a Der Krieg-et megkaptam. Köszönöm. Most pedig pontról-pontra válaszolok a 6-iki levelére.

A lap nyomásán mindaddig nem tudok változtatni, amíg nem mehetek egy jobb, azaz drágább nyomdához. Olcsó nyomdáknak a rosszminőségű munkán kívül az is a tulajdonsága, hogy slendriánok. Ezért történhetett meg, hogy vannak cikkek, amelyekben kétféle betű szerepel. T. i. miután a munkát egyedül nem tudták elvégezni januárba, kiadták egy másik nyomdának, a korrigálást azonban már ők végezték. Így történnek ilyen hajtépő disznóságok. Az idegzetem megy tönkre ezeken a bajokon. Miután állandóan az az eset, hogy látom a bajt, de már nem lehet rajta az idő rövidsége miatt változtatni. Ennél a számnál különben sem lettünk pontosan kész.

A Képes Hétnek egyelőre nem indítom be a második példányt. Majd akkor, ha dűlőre jut, hogy megszűnik-e vagy sem.

Ma tizedike és Dienes László hibája, hogy még mindig nem tudom, hogy elkészült-e a háborús számmal. Mindenesetre ha háborús szám lesz a márciusi, ha nem, nagy cikkét le fogom adni. Egyáltalán ne befolyásolja tehát semmiben sem, hogy mikor és melyik szám lesz háborús. Dienest már ép elégszer firtattam emiatt a dolog miatt.

Dobossynak³ írni fogok, a dologról nekem is az a véleményem, mint Magának. A Reggelt nem indították meg címemre. Pedig nagyon szeretném.

Jászi cikkére Haraszi már válaszolt. Azért azonban Maga is írhat. T. i. a Századunkba.

Az Új szóról és a Forrásról írjon egy jegyzetet, amely nem több 25 sornál, küldje el a márciusi számra.

„Író és osztályharc“ című cikkének nagyon örülök, de ezektől függetlenül is szeretném, ha írna egy szélesebb dolgot lehetőleg az áprilisi számra, aminek a tárgya az októberi és márciusi forradalmak magyar emigráns íróinak az irodalma volna. Általában a mai diaszporában élő magyar vagy idegen nyelven jelentkező magyarok irodalma. Nem kell ennek statisztika-hú adalékokon, illetve adalékokra kiterjedő tanulmánynak lenni, hanem egy harcos, konkrét esszének, szembeállításul

² Szalatnai Rezső 1930-ban Barta Lajos Új Szó című folyóiratának munkatársa.

³ Dobossy László 1930-ban a csehszlovákiai Sarló haladó diákcsoport irodalmi publicistája.

azzal a magyar irodalommal, amelyik ugyan ez alatt a tíz esztendő alatt Magyarországon vegetál. Azért szeretném áprilisa a tanulmányt, mert Horthyék márciusban állítólag nagy amnesztiával ünneplik önmagukat s akkor egész szerényen ezzel kelene válaszolni, hogy milyen hajtóerőket kapcsoltak ők ki a magyar időből.

Szeretném azonkívül, ha utána nézne Szlovénországban annak, hogy Pozsonyról ki tudna egy olyan természetű, de szélesebb, mélyebb és szociálisabb blickkel megcsinált esszét szállítani a lapnak, mint aminő Ligeti Ernő tanulmánya volt a múlt évfolyamban Kolozsvárról.

Engem bánt a legjobban, hogy Gergely Sándornak a dolgozatát nem tudtam közölni. Nem mondott benne semmi olyat, amit vagy el nem mondottunk már mi, vagy szét nem esztergályoztak mások. Én különben is kimerítően írtam neki, kértem tőle mindenfélét. Többet nem tudok tenni. Irjon Maga neki barátilag.

A februári számmal a mutatószámok akciót megkezdtem, máig tizennyolc kivételével valamennyi címre ment lap. A hónap végéig ezt a 18-at is lejátszom. Amelyik nem küldi vissza, annak el fogom küldeni a márciusi számot s március dekrétán majd értesítem Magát, hogy lépjen akcióba velük szembe.

A bankcsekket küldje el. Lehetőleg minél többet, majd felülbélyegezzük és minden negyedévben olyanok példányaihoz, akiknél szükséges, mellékelni fogjuk. Mutatószámokhoz is.

Nagyon sokszor üdvözlöm:

Gaál Gábor

6.

Cluj—Kolozsvár, 1930. március 10.

Kedves Uram,

rég nem írtam. Sok bajom, sok gondom.

Kár, hogy a Reggelt nem kapom.

A baloldaliak koncentrációja ügyében most tárgyalok Dienesel. Nehéz ezt a dolgot igazán megoldani, mert félok, hogy nem vezet jóra.

Erről van szót nem tudok keríteni. Nekem sincs. Még egy kísérletet azonban teszek.

Pozsonynak vagy Kassának nem egy 918-as képét gondoltam, hanem egy úgynevezett utódállambeli mai kultúrközpontnak, illetve fővárosnak, ahogy ezek előszoretettel nevezik magukat, a szociológiai skiccét szerettem volna. Ligeti Ernő rossz cikke nem a 918-as Kolozsvárról szól, hanem a mairól. Biztos akad valaki Pozsonyban, aki ezt jól meg tudja csinálni. Általában nagyon szeretném, ha Pozsonyban erőteljes propagandát csinálna a lapnak.

Böloniéknek⁴ írtam Magukról. Megírtam a meglévő matricák dolgát is.

A párisi, berlini és moszkvai emigránsokról szóló ötlete nagyon jó. A párisit Bölonivel talán meg is lehetne csináltatni. A berlinit pedig ha Balázs nem csinálja meg, megcsinálhatná Dienes. Viszont nem volna-e helyesebb például, ha a nyári dupla számunkat egy ilyen emigráns számnak szentelnék? Emigráns lenne az a szám először azzal, hogy koncentrálnánk az emigránsokat, csak emigránsok írják. Viszont ez a projektum semmiképp sem zavarja mostani munkájába. Ezt a tanulmányt csak írja meg. Mindenesetre elmarad májusra, mert az áprilisi szám tényleg háborús. A kéziratok már le is mentek.

Általában kéziratokra vonatkozólag szeretném megjegyezni, hogy Kultúrkrónika anyaggal mindig nagyon szűkiben vagyok. Szeretném tehát, ha a Kultúrkrónika rovatba is dolgozna és ne csak szemléket írna.

Tudja Uram, hogy Ön milyen szép vidéken lakik. Azt hittem, hogy egy koszos kis falu, s látom, hogy ott egész rendes házak vannak, templom is van, gyárkémény is. Egy egész világ.

Kiadóhivatali értesítéseit tudomásul vettük.

Rengeteg gondom van. Nagyon nagy anyagi terhek. Az inkasszó mindenütt ijesztően megy, egész idegbetege vagyok a pénztelenségnek.

Mikor megy Pozsonyba?

Nagyon sokszor üdvözlöm, minden jót kívánok:

Gaál Gábor

⁴ Gaál Gábor régi barátja, Böloni György 1930-ban Párizsban él.

Cluj—Kolozsvár, 1930. április 2.

Kedves Uram,

március 27-iki levelére részletesebben csak most válaszolok. Szeretném, ha ez a levelem még pozsonyi útja előtt elérné.

Mindenekelőtt mellékelek bélyegeket. Azt a bélyeget sajnos, amit kért, nem mellékelhetem, mert mire a levele végére értem, akkorára a bélyeg már elégett a borítékkal együtt és így nem küldhettem el.

Legutolsó levele kiadóhivatali adalékait átvezettük. Az április elsejei expedícióval 12 példányt küldtem utánvételeztetés céljából.

Őn azt írja, hogy sok reménye nincs az ilyen utánvételezéseknél. Nekem sincs. De mégis csinálnunk kell, mert az egyéni előfizetésrészen kívül sajnos csak az ilyen mutatószám-utánvételezési módok áll még a rendelkezésünkre. Azokkal szemben, akik nem váltják ki az ilyen mutatószám-utánvételezési példányokat, nem érdemes semmit sem csinálni. Ez az a külön béka, amit ebből az alkalmából külön le kell nyelni.

Nagy reményeket egyáltalán nem fűzök pozsonyi útjához. Mindenesetre: tiszteletpéldányt vagy ingyenpéldányt ne adjon és ne ígérjen senkinek. Legfeljebb olyanoknak, akik előfizetőt szereznek. Az évi százhusz, illetve félévi 60 csehkoronás kedvezményes előfizetésbe belemegyek azzal a feltétellel, hogy ez ne kerüljön újra, mert különben veszélyeztetni az ilyesmi a többi előfizető kifizetési szilárdságát. Ezt a kedvezményt tehát diákoknak és munkásoknak megadhatja, egyenesen *munkás-előfizetési* árnak nevezvén ezt a dolgot.

Nagyon érdekelné, ha kiderítené pozsonyi útja alkalmával, hogy Dienes három folytatásban megjelent Orosz szocialista tervgazdaság című tanulmányának a különlenyomatából készült füzetből mennyit tudna biztosan, tehát nem aprokszimativ Szlovenszkóban plaszirozni. A különlenyomat ára lenne 3 vagy négy csehkorona. A cikk terjedelmét Őn ismeri, a különlenyomatban nagyobb formátumban, mint a Korunk, 32 oldalt tesz ki. Azt hiszem, hogy különböző munkásszervezetekben Szlovenszkóban legalább 500 példányt el lehetne ezen az áron helyezni.

Szabó Bélából⁵ — ha találkozik vele Pozsonyban — vasaljon ki például egy ilyen jellegű írást: „két osztály közt”. Azt hiszem, egy ilyen lénynek ez a központi élménye. Ha azután ezt megcsinálja, akkor mi az írását majd ellátjuk valamiféle jegyzettel, azt hiszem typus ma az ilyen íróféle. Itt Erdélyben is tekereg egy pár közülük, Pesten egy egész rakás van.

Kívánom, hogy pozsonyi útja mindenképp jó eredményekkel járjon.

Minden jót kívánok. Nagyon sokszor üdvözlöm:

Gaál Gábor

Cluj—Kolozsvár, 1930. május 2.

Kedves Uram,

szervezési ügyben írok Önnek.

A dolog a következő: a július-augusztusi számunk egységes szám lesz, s mind a 120 oldal a nőkérdés mai elméleti és gyakorlati állapotát, tehát az újabb szociológiai kutatásokat s a nőmozgalmat politikailag és társadalmilag összes mellékhajtásaival együtt akarja bemutatni. Beletartozna tehát a házasság, a nemi élet, a gyermek stb. kérdése is. Nagyon szeretném, hogyha Őn először adna typeket, hogy kikkel és mit kellel megíratnom, másodsor pedig, hogyha Őn szintén dolgozna ebbe a számba, mégpedig: 1. a szemlébe ismertetne akár nőkérdéssel foglalkozó könyveket, akár pedig olyan könyveket, amelyek vagy a házasságot, vagy a sexualitást vagy a nőt, mint felszabadításra váró lényt discutálják. Jó lenne tehát minél több ebbe a vonalba tartozó könyvet beszereznie és ismertetni, másodsor pedig szeretném, ha Őn egy speciális szemelvény-cikket csinálna a következő alapötleten felépítve: ki

⁵ Szabó Béla csehszlovákiai költő 1930-ban elszakadt már a polgárságtól, de még nem ért el a munkásmozgalomig.

mit kíván a nőtől. Lehet, hogy ezt nem lesz ideje megcsinálni, de valami ilyen-szerűt idézetekben ki kellene hozni. Ki kellene hozni, hogy mi a reakciónak az ideálja a nőről, mit kíván a reakciós, hogy a nő legyen, s mit kíván a felvilágosult polgár, s mit kíván a forradalmár a nőtől. Tehát ez is egy olyanféle cikk lenne, mint a háborús szemelvények voltak. Kezdődne mit tudom én Tormay Cecilivel és végződne Bedy-Schwimmer Rózákon és egyebeken keresztül Luxemburg Rózánál. Mondom, mindezeket azért közlöm Önnel, hogy legyen ideje a dologgal mélyen és behatóan foglalkozni, az anyag leszállításának terminusa legyen június 10-e. Ígérem, hogy ezzel nem lesz semmi haladék. Természetesen lépjen másokkal is érintkezésbe.

Minden jót kívánok, nagyon sokszor üdvözlöm. Inkasszáljon Uram! Inkasszáljon.

Gaál Gábor

9.

Cluj—Kolozsvár, 1930. május 12

Kedves Uram,

május 6.-ról keltezett levelére válaszolok.

Mindenekelőtt a nő-számot nem lehet halasztani. Nem lehet a dolgot azzal kezdeni, hogy felmerülésekor, vagyis azután, hogy tíz helyre már irtam, megváltoztatásam a terminust. Kell, hogy a duplaszám legyen, mert a duplaszámra ezen az alapon gyűjtök kéziratot. Ami kézirat rendelkezésemre áll most, mind a júniusj számban jön. A dolgot tehát egyáltalán ne vesse el, hanem igenis csinálja meg június közepéig azokat, amiket kértem, vagy pedig azt, amire Maga gondol. Kizárt dolognak tartom, hogy ne tudjon semmivel se hozzájárulni ehhez a számhoz, hiszen ehhez a számhoz különben is dolgozna, anyag a dupla számban különben is kellene, nem értem tehát, hogy miért halasszuk. Hogy pedig a dupla szám 120 oldalas, miért baj az Önnek, hogy a háborús szám csak 80 oldal volt, ez igazán nem jöhet számításba, hiszen ennek a 120 oldalnak minden sora mégse fog csak a Nőkérdeessel foglalkozni.

Üjabb, nagyobb háborús anyagtól egyelőre óvakodom. A szépirodalmunk egy éve körülbelül csak háborús volt, volt háborús számunk is, most egyelőre ne pronon-szirozzuk ezt a dolgot már tovább.

A Bruno Vogel novellát és Földes⁶ cikkét mellékelten visszaküldöm.

Amikor azt irtam Önnek, hogy hatósági beavatkozások és hasonlók, akkor egyáltalában nem a személyemről volt szó, hanem arról volt szó, hogy a lapnak mint fórumnak, mint önmagát tételező pozíciónak a megóvására érzékenyen vigyáznunk kell. A lapot érheti betiltás!! Már pedig Ön is nagyon jól tudja, hogy milyen nehéz egy lapot bevezetni, megszervezni, megcsinálni. Most már meg van a Korunk, tehát az első kötelesség a szerkesztők részéről ezt a bázist megtartani. Személyi félelmekről tehát itt nincs szó, hanem arról, hogy igenis vigyázni kell arra, ami már meg van. Vigyázni, hogy ki ne üssék a kezünkől Minden megjegyzés tehát, ami elhangzott részemről megelőző leveleimben, emiatt hangzott el s nem azért, hogy én személyileg valamitől félnék. Az én személyem bajbajutása a lapnak nem árthat: — hanem igenis árthat annak az ügynek, amit képviselünk, a lap betiltása. Erre kell tehát vigyázni.

Folyóiratszemlét, általában szemle anyagot kérek még a júniusi számra. Ugyanúgy szeretném, ha meggyőzően megjegyzésekkel kísérné azt a Szentiváni kúria című dolgot ott Szlovenszkon. Azért mondom, hogy meggyőzően, hogy belülről, a belső értelmetlensége és a lehetetlensége révén intézze el a dolgot s ne kívülről, azaz a mi túlsó parton való állásunk szempontjából. Azt hiszem, az ilyen elintézés célra vezetőbb s az ilyen elintézés mellett a mi vonalunk is hatékonyabban propagálható.

A májusi számban megjelent cikkének azért adtam más címet, s hagytam el ennek megfelelően bevezető és zárórészeket a cikkéből, mert állandóan védekezniem kell az ellen, hogy a lapról esetleg a komolytalanság vádját kovácsolják. Azok, akik ilyen vádakot kovácsolnak, nagyon jól tudom, hogy nem említették volna meg, hogy cikkének eredeti címe tulajdonképpen idézet Karinthyból s bár a cím poén-nak nagyon jó lett volna, mégis elhagytam, s elhagytam a cikkből erősebb kitételeket, így az Ignotusra vonatkozót. Ismét az előbbi okból. Nem akarok invektívát

⁶ Földes Sándor csehszlovákiai kommunista költő, Fábry Zoltán harcostársa.

keltetni „kifejezésekkel“, amikor a lényegét invektiva-keltés nélkül is kimondjuk. Altalában, nevezze bárminek az ilyen eljárásaimat, kénytelen vagyok ezeket csinálni, mert azt a paradox helyzetet, ami a lappal van (hogy a polgárság vásárolja és a polgárság olvassa az ilyen hangbeli és külsőségbeli lenyesegetésekkel, amikor még mindig megmarad a polgárral legélesebben ellenkező ideológiának a hozzá való közvetítése), csak így tudom fenntartani.

Cikkére különben Kassáknak egy nagy Disputája érkezett, amelyben azt állítja, hogy a reá vonatkozó idézet „hamisítás“. Ő azokat, amiket Ön tulajdonít neki, soha nem írta és nem mondta. A Disputáját természetesen nem tudom elküldeni, mert kénytelen voltam azonnal továbbítani Dieneshez. Én a disputának bizonyos részeit törölni akarom, s ezt Dienes tudta nélkül nem akarom csinálni, elvégre mégis ketten jegyezzük a lapot s az ilyesmi már azért is fontos, mert olyan jellegű harcoknak a felidézését, mint aminő a 100% és Munka között van, kerülni akarom s ezért már előre oda akarom szigetelni a disputát, hogy pusztán a lényegre szorítkozzon. Ezért tehát ha Ön idézett, legyen olyan jó, mondja meg nekem, hogy a Kassákra vonatkozó idézetet, még pedig a következőt: „Kassák kiadta a jelszót: a forradalmi hullám elmúlt“ — honnan vette? Pontosan megnevezve a könyv, illetve cikk helyét és oldalát; ezzel aztán Kassák minden mosakodását és idézgetését, amire a Disputájában hivatkozik, le lehet rontani. Ő „Válasz sokfelé és álláspont“ című cikkeire, illetve röpiratára hivatkozik főleg. Helyesnek tartanám tehát, hogyha Ön a legrovidebben pár sorban megírná, hogy honnan való az idézet, s a Disputát, ha meg tudok erre vonatkozólag Dienesel állapodni, ezzel a rövid pár sorral adom le s ezzel azután a dolog le is zárult. Kassáékkel szemben nem akarok más magatartást felvenni, mint a teljes tárgyilagos kritika magatartását. Ez a tárgyilagos kritika a mi vonalunkról, abszolút szabadkezet enged velük szemben. Kassák természetesen erősen szemrehányó személyes levelet írt nekem. Nagyon panaszkodott, hogy az a levele, amire a 100%, illetve a Linkskurve hivatkozik, hamisítás. Ebben az utóbbiban természetesen nem tudok állást foglalni. Mindenesetre én állom velük szemben a harcot, de csak tiszta fegyverekkel. Kassák szemrehányásai és panaszai tehát a legkevésbé sem indítanak meg, viszont a lap presztizsének tartozom azzal, hogy az esetleg most meginduló vitát elvi medrében tartsam.

A legutóbb beküldött cikkére vonatkozólag Dienes Lászlónak velem szemben anatómája van. Én a cikket Dienesel szembe a szeptemberi számra kontemplálom, viszont az a kívánságom volna a cikkel szemben, hogy Ön legyen olyan jó valamennyire összefogni és az előadásra készült dolgot essai formába önteni. Pár nap múlva majd részletesebben megírom, hogy mit értek ez alatt. Semmiféle elvi csökkentést vagy szelidítést vagy tompítást nem kívánok, csak az a kívánságom, hogy valamivel rövidebb legyen és zártabban megírt. Így előadásnak kitűnő volt, olvasásra egy kicsit szétesik. Erre tehát visszatérek.

Morvay⁷ cikkeit nem tudom használni. Túlágosan üresek, pedig anyagra nagyon nagy szükségem volna. (A Maga cikkénél szeptemberben még mindig meg lehet jegyezni, hogy ennek a cikknek az anyagát Pozsonyban itt és itt előadta.)

Kiadóhivatali értesítéseit átvettük.

— — — — —

Szalatnai szemléje a júniusi számba jön. Ráírhatna azonban Szalatnaira, hogy nem szép tőle, hogy a magvasabb cikkeit, például az Új Magyar Föld című fajvédők évkönyvébe⁸ küldi (Új szlovák irodalom), a forgácsokat pedig hozzánk. Baj azért nincs, de az ilyesmit jó megírni.

Minden jót kívánok, nagyon sokszor üdvözlöm:

Gaál Gábor

⁷ Morvay Gyula csehszlovákiai író később kitűnő paraszttárgyú írásokkal szerepel a Korunk hasábjain.

⁸ Az Új Magyar Föld — a budapesti Bartha Miklós Társaság évkönyve — nem volt „fajvédő“, hanem népi demokrata. Munkatársai között szerepelt Romániából Szentimrei Jenő is. Gaál Gábor a kiadványt téves információk alapján bélyegzi meg.